

СТАНОВИЩЕ

за дисертация за присъждане на научната степен „доктор на науките“
област на висшето образование: 2. Хуманитарни науки
професионално направление: 2.1. Филология (Съвременна арабска литература)
от: **доц. д-р Баян Айтмухаметовна Райханова**
Факултет по класически и нови филологии, СУ „Св. Климент Охридски“
на тема: „Съвременна арабска проза: от неокласическото към постмодерното “

изготвил становището: проф. д-р Владимир Едуардо Сабоурин-Дренска

Компаратистките изследвания, каквото по убедителен начин е настоящото, по вътрешна дисциплинарна необходимост се движат между Сцилата на енциклопедичния каталог, Омировското изброяване на корабите, от една страна, и Харибдата на типологизациите, редуциращи социално- и културноисторическото изобилие на предмета, от друга. Ако изследователят на англоезичните или испаноезичните литератури неизбежно се конфронтира с тази пътна карта, тя е валидна в още по-висока степен за изследванията на неевропейската художествена словесност, където чуждостта както на материала, така и на референциалната цивилизационна рамка допълнително изострят компаратистката дилема. Дисертационният труд на Баян Райханова „Съвременна арабска проза: от неокласическото към постмодерното“ успешно избягва опасните крайни координати на компаратистката пътна карта, разгръщайки едно респектиращо предметно богатство, чиято теоретична арматура разчита на успешно и ненатрапливо прокаран системно-хронологически принцип. С тези свои качества трудът спада към рядката разновидност на един голям докторат, притежаващ потенциала да се превърне в настолна книга за поколения студенти. Четейки дисертацията, неволно си представях бъдещия учебник, спомняйки си за високите компаративистки образци в този жанр от рода на *Европейската литература и латинското Средновековие* на Ернст Роберт Курциус или *Увод в южнославянския реализъм* на Боян Ничев.

Безспорно достойнство на дисертационният труд, прехвърлящо мост между научното изследване и неговата приложимост в образователния процес, е отчетливата

и прегледна структура. Синхронното многообразие на диахронния материал е обхванато и систематизирано в три глави, разглеждащи респективно Възраждането, прехода от неокласицизъм към естетическа модерност и накрая онази територия с постоянно подвижни граници, която авторката сполучливо описва като едно пространство „между“ с неговите постоянни преливания на модерното и постмодерното. При тази периодизация намирам за убедително прилагането на концепцията за „ускореното развитие на културата“ (Г. Гачев) към арабската художествена проза от втората половина на XIX и първата половина на XX век, макар да липсва изрично позоваване на Гачев. Теоретичните референции на изследването включват автори като Х.-Р. Яус, Д. Лихачов, В. Топоров и преди всичко М. Бахтин, чиито концепции сполучливо структурират и уплътняват литературноисторическия наратив. Внимателно проследявайки адаптацията на жанровите форми на западните литератури и руската в арабски контекст, авторката уместно прилага понятията „авантюрен роман“, „пикареска“, „роман на възпитанието“, „магически реализъм“ и „полифония“ за осветляване на съответните явления в арабската художествена проза.

На първо място по значимост и приносност без колебания бих поставил постигнатата в дисертационния труд впечатляваща степен на материална плътност на представената културно-историческа реалност. Всеки един от разглежданите периоди в развитието на съвременната арабска проза добива пред очите на читателя отчетливи и плътни очертания. Ключовото за всяко Възраждане обновление на езика например е реконструирано и емблематизирано чрез прекрасен цитат от Бутрус ал-Бустани, съдържащ в орехова черупка новата езикова доктрина на възрожденския период: „Знанието на точните термини за обозначаване на различните нюанси на рева на камилата или на различните видове на потта ѝ на нас не ни е необходимо и е безинтересно.“ (стр. 32). Неокласическата проза с характерните за нея пътеписно-автобиографични прийоми намира израз в пасаж от Ахмад Фарис аш-Шидияк, синтезиращ сблъсъка на цивилизациите на Изтока и Запада. „Когато живеех в Малта, аз си мислех, че англичаните са заможни и приятни хора. Но след като пристигнах в страната им и пообщувах с тях, разбрах [...]. Те работят като машини и не изпитват удоволствие от това, което правят.“ (стр. 58) Навлизането в модерността е маркирано с проникновен цитат от доайена на модерната арабска литература Таха Хусайн: „Ще пресечеш морето, за да учиш в Париж. Там ще бъдеш съвсем сам.“ (стр. 125-126). Едва

ли има по-стегната и дълбока дефиниция на конфронтацията на източния човек с модерността. Навлизането в епохата на подвижните граници между модерно и постмодерно с типичното за нея сбогване с илюзиите и загуба на утопическите енергии е уловено в алегоричния ландшафт на алжирския писател ат-Тахир Уаттар. „Аз съм парче въже, влачено от тихото течение на застоялата вода” (стр. 207). Изключително проникателно и далновидно ми се струва успоредяването на постмодерното изчезване на „системата на символичните противоположности” и деконструирането на „самия принцип на опозицията”, от една страна, с общественно-политическите нагласи и очаквания, оказали се „предчувствия или предвестници на така наречената арабска пролет” (срв. стр. 252-253), от друга.

С оглед на издаването на дисертационния труд, което горещо препоръчвам, ще отбележа в заключение няколко незначителни езиково-стилистични грапавини, които биха могли да се изгладят при подготовката на книжния вариант на текста: „Телемак” (стр. 35, 36, 72) – Телемах, „световната изложба” (в Париж) (стр. 68) – световното изложение; „възглавява” (стр. 114) – оглавява; „комерчески” (стр. 117) – комерсиален; „римско-католическите монарси” (стр. 128) – Католическите крале; „превалира” (стр. 154, 198) – преобладава.

Въз основа на изложените в становището наблюдения и направените преценки на дисертационния труд „Съвременна арабска проза: от неокласическото към постмодерното” с убеденост ще гласувам на доц. д-р Баян Айтмухаметовна Райханова да бъде присъдена научната степен „доктор на науките”.

13.06.2017 г.

София

Подпис:

/проф. дфн Владимир Сабоурин/